

B 802

***F. X. Šalda***

**Duše a dílo**

*Podobizny a medailony*

Melantrich

## **Obsah**

9	Slovo úvodní
13	Jean Jacques Rousseau, básník a myslitel. Prolog k romantismu
34	Karel Hynek Mácha a jeho dědictví
74	Božena Němcová
84	Svatopluk Čech
95	Několik poznámek o Jaroslavu Vrchlickém
103	Románové dílo Terézy Novákové
112	Vilém Mrštík
117	Antonín Sova, sensitiv a visionář
131	Vývoj a integrace v poesii Otokara Březiny
157	Dvě stati o díle Růženy Svobodové
178	Hana Kvapilová
182	Henrik Ibsen
190	Émile Zola
199	Joris Karl Huysmans
208	Mladý Flaubert. Epilog romantismu
231	Poznámky autorovy
241	Poznámky vydavatelovy

## Hana Kvapilová

*Peinere coeur, painere coeur, sei die Erde dir leich — die Tochter  
der Sonne.*  
Richard Dohmel

V Haně Kvapilové zemřelo nám víc než naše největší herečka: zemřel celý a dokonalý duch, kulturní síla, živá inspirace. Byla zaslouženou dělnicí na nehmotném díle generace; byla z těch, kdož chránili její sny a nesou ve své hrudi kus jejího osudu. Její zrak byl z těch, které předjímal: předjímala mnoho z toho, čeho dobytí jako pevného statku a bezesporné skutečnosti a jistoty bude přáno teprve pozdějším. Byla z lidí prozřetelnostných, z těch, jejichž kiny i opomenutí jsou důsledkem hlubší nutnosti než jsou síla a meze rozumu nebo talentu.

Smysl jejího díla dá se říci nejstručněji asi tak: byla zúšlechtilkou nabeho jeviště. Byla kulturní duch: ji nebyl každý herecký prostředek dobrý již tím, že byl úspěšný. Naopak: tím byl jí jen podezřelý. Vybírala, třídila. Vyhýbala se všemu lačinnému, co podplácí diváka. Její úspěch byl vždy koupen za cenu cudné pýchy. Chtěla diváka ne přepadnout, strhnout, ohlušit — nýbrž zvlnit hlubším a děle vyznívajícím dojmem než jest sensace chvilková. Ne znášlit jeho nervy chvěla, nýbrž zurodit jeho obraznost, obohatit jeho citovost, prohloubit jeho intelekt. Početla ne s blízkým a snadným, nýbrž s velmi vzdáleným a obtížným. Co hrála ve svých postavách, byla vždycky *druid realita*: cosi hlubšího než pohyb temperament, trvalejšího než pouhá jevová skutečnost, vyššího než pouhý vkus: zákon, osud, linie. Všecky pokusy o zvítězný dramatu na naší scéně — at' ezi, at' domáci, šťastnější nebo méně šťastné — počítaly s ní jako s pomocnicí: s jejím uměním duševní intuíce, s jejím vnitrozrčením, s její schopností cítiti odstin tak závažné a bolestné jako jiní citi tón, i s jejím ještě tajemnějším darem, tvořiti atmosféru, přenášeti kus

svého ducha na spoluhráče, zahřívovati jim scénu. Vedle ní stáli skoro jen — i v šťastném případě — *specialisté a specialistiky*, herci a herečky v hmotném slova smyslu, v omezeném slova smyslu: lidé, kteří s větším menším zdarem ovládali své výrazové prostředky, vypracovávali své figury. Ale při Haně Kvapilové citili jste ne rozdíli stupně nebo jakosti, ale celé kategorie: to zde byla *umělkyně*, to zde byl *duch*.

Nechtěl bych, aby se tomu rozumělo tak, jako by byla v jádře čimási jiným než herečkou nebo jako by nebyla dost herečkou ve vlastním, osudném smyslu slova. Nikoli. Byla herečkou ve vysoké a ryzi potenci, herečkou od přírody, herečkou předurčenou.

V tom právě byla její síla: kofeny svými vězela pevně ve vlastní půdě, vláda ve vlastní říši. Byla herečkou od hlavy k patě, každým nervem: hereckví bylo jejím vlastním prostředkem výrazovým, její pravou rodnou mlavou. Tvořila v trojí dimenzi, plasticky, s organickým hnutím, s organickým skladem celi a síli: byla naplněna tvárnými silami ryze mimickými, ryze hereckými. Viděla a znala své figury se všech stran, oběhla je se všech stran a někdy snad i obepula se všech stran — neboť bývaly mezi nimi opravdové nové duševní země. Znala z nich nekonečně víc než text autorem napsaný, než vnější a rozumovou logiku scén autorem zosnovanou. Domýšlela, docelovala autora. Znala všecko o své figure: její děství i mládí, hry i touhy, zvyky i zvláštnosti, touhy i rozmary, úzkosti i doufání — všecko, co leželo před prvím zdvihnutím opony. Tyto poznané rozlohy duševní stály za jejími figurami, prokmitaly do nich, šetily se v nich, probleskovaly za nimi.

Vypracovávala nejprve každou figuru s epickou obšírností a spolehlivostí, do podrobnosti, než jí zkrátila dramaticky, síla v obrysovanou masu vztýčenou na osudovém rozcestí, na pozadí velkého a slavného obzoru. Byla z těch řídkých herců, u nichž se může mlaviti o tvorbě v *organickém* smyslu: zhodnocovala autora, vyvíjela možnosti a varianty, docelovala nápovědi, dosledovávala a domýšlela často i tam, kde autor uhnul nebo stnul. Slova její byla *obličena* poznáním a věděním; gesto a postoj opisovaly těžkou bezradnost tušené nutnosti nebo marnou obranu od ní; v očích chránila se krápní

temnější tmy než jest tma hmotná; řeč zněla v posvěcených chvílích jako hlas kohosi z *druhého břehu*.

Detaili měli zde vyšší hodnotu znaku a nápovědi — hodnotu typickou, až symbolickou. Každá postava byla umocněna a vyvážena v typickou siluetu — ne v nahodilou siluetu chvíle: stále patrna na obzoru, ovládající kritizovatku dram, psala na něj hieroglyf osudu a nutnosti. Umění Hany Kvapilové jako každé opravdové umění bylo syntetické. To bylo patrné i kritice a bylo ji konstatováno, ale nebyla, zdá se mně, dost oceněna podmiňka této syntetičnosti: bohatství empirie, bohatství organisujiících tvárných sil. Bez něho bylo by vyšnělo její stylišacní usilí v planou manýru, bylo by zvětralo v módní povrchnost a jalovou bizarnost.

Jaké bylo bohatství jejich tvárných sil hereckých, ukazuje nejlépe šifka jejího repertoáru: od záhadných figur Ibsenových žen, zapředěných cele do snů svého nitra, zajatých v zakletém kruhu viny nebo sugese, až do některých veseloherních typů Shakespeareových, plných vybojného rozmaru a útočné gracie. Hana Kvapilová svým způsobem dosvědčovala platnost známého slova Aristotelova o základní jednotě tragichosti a komičnosti: Hana Kvapilová nebyla manýrovaná zajatkyň schematu nebo genu — Hana Kvapilová byla pravá tvořivá umělkyně, povznesená nad látku, oddaná formě a jejímu zákonnému mysteriu. V tom jest důvod její svobody, svobody právě umělecké, která jest jen vyčténý a uctěný zákon.

Cítila a uznávala se všeobecně snad harmoničnost jejího umění, ale méně cítila a znala se *cena*, za jakou se taková harmoničnost kupuje. Přezíralo se, že umělecká harmoničnost není nic povrchového a mrtvého, nýbrž plně vyvážená charakterná síla. Tato harmoničnost klenula se nad mnohou tsní, mnohou bouří, mnohou křečí — ano, předpokládala je jako něco, co musí překonat. Hana Kvapilová byla bytost apollínská. Tim nechci říci že nebylo v ní živý dialogických a démonických. Nikoli, živý ty v ní byly, ale byly pontány, vázány, kroceny. Její inspirace byla v základe všem ethická. Její umění, kde bylo nejšisti a jí nejvíce vlastní, bylo podobensvím

obrody, ošisty, vykoupení. Proto z umělecké demonologie byla jí nejbliži demonologie Ibsenova, temně bytosti, spoutané v nezodpovědnosti, zajatkyňé hmoty, smyslu, viny, které touží po volnosti, rozumu a světle a dopravčovávají se jich, dobojovávají se jich — vykupují se z nevědomosti, tmy, bludu, šleňství, zločinu, třebas za cenu bolesti a smrti. Stykala se ve své inspiraci s Mistrm — nebyť inspiraci Ibsenovou v řadách her jest boj o ethiku, o Hsi svobody, o volnost duše a sebeurčení.

Ovšem tato inspirace sama nebyla by z ní učinila naši největši a zároveň jedinou Ibsenistku. Ibsen jest *genius setnický* a žádá *hereček*, hereček rozených i kultivovaných, hereček ve zvýšené potenci slova. Vzpomínám si vždycky na výšizně slovo slavné herečky norské, Laury Gundersenové: Ibsena (který býval pokládán, jak známó, za velmi difficilního vzhledem k hereckým interpretacím svých dramát) není tak nesnadno uspokojit, jest to snaži, než se zdá — ale musí se hrát, hrát, hrát... Hráť, hrát — zde to vězi. Ibsen jest ryzi *divadlo* a žádá ryzič hereček — hereček, které, jak praví Gundersenová, opravdu hraji. Byla-li Hana Kvapilová naše jediná Ibsenistka, byla jí proto, ponevadž byla *více* herečkou, silněji a ryzejši herečkou než její vrstevnice.

Hana Kvapilová byla plna tvárných i dravých sil hereckých, sil temných i démonických — ale spoutala je a dala je do služeb světlých bohů. S hlediska ryze hereckého mohlo to snad někdy znamenat sebeomezení, zůzení. Ale takové sebeomezení je svatě. Ztratil-li se tu něco z bezprostřednosti, získalo se a nahradilo se to stokrát ve sféře vzdálenější, vyšši a trvaleji. V tomto sebeomezení jest kulturní význam Hany Kvapilové. Pro ně služi se nám skloniti se dvojnásobně před její památkou.

Misto po ní na naši scéně jest nevyplněné a bude asi dlouho nevyplněné. Máme dvě, tři dobré specialistiky, virtuosky na jedné straně, herecký *genu* at realistického, at psychopatrického a dekadentního — ale nemáme umělkyně nesené tím ohnivým křídlem intuce, té vyšše vzletu, té organické plnosti a celosti, té stylové harmonie a té očistné inspirace. Po smrti Hany Kvapilové není herecké *básničky* na naši scéně.

# Soubor díla F. X. Šaldy 2

Vydává Společnost F. X. Šaldy v nakladatelství Melantrich za  
redakce Jana Mukařovského, Václava Černého, Felixe Vodičky  
a Jiřího Pistoria



## ● Duše a dílo / Podobizny a medailony

5. vydání (v Souboru díla F. X. Š. vydání první)

K tisku připravil Felix Vodička

Typografickou úpravu navrhl K. Teige

5000 výtisků

V květnu 1947

Vytiskl Melantrich v Praze

Cena brož. 66 Kčs, váz. 90 Kčs

Žakovská knihovna  
první státní průmyslové školy strojnické  
v Praze I, Batelnská ul. 4

Číslo 278.

V Praze, ve středu dne 9. října 1901.

Ročník X.

Vychází  
denně v 6 hodin ráno,  
v pondělí

o 12. hod. polední.

Redakce

nachází se v Myslkově  
ulici č. 1989 JI. (9. patro).  
Rukopisy se nevracejí.

Administrace

v Myslkově ulici č. 1059  
příjímá

úřední platné a inseráty.

Telefon čís. 2122.

Post. spór. čís. 841.877.

Inserční doklady musí  
býti objednány.

# PRÁVO LIDU

Ústřední orgán československé strany sociálně-demokratické.

Motto: „Vlastní mlča.“

Číslo prodává se

v Praze:

ve všední dny za 4 h

v neděli za 6 h,

na venkově: ve všední

dny i v neděli za 6 h.

Předplácí se v Praze

s donáškou do domu:

na měsíc . . . . K 1.40

na čtvrt roku . . . . 4.20

Poštou v Rakousku:

na měsíc . . . . K 1.80

na čtvrt roku . . . . 5.40

Do Německa:

na měsíc . . . . M 2.05

Do ostatních států:

na měsíc . . . . K 3.--

## Literatura, divadlo, umění.

**Národní divadlo.** (Ibsenova »Nora«.)  
Po dlouhých letech dočkalo se zase především Národní divadlo provedení slavného Ibsenova dramatu ženské emancipace. Rozepsali jsme se o »Noře« obšírněji svého času, když byla sehrána Dělnickým divadlem v Typografické Besedě a omezujeme se dnes prostě jen na referát o jejím novém nastudování v Národním divadle. Představení působilo i na ty, kdož se pamatují na ono dřívější před lety, kdy zemřelá pí. Bittnerová hrála titulní úlohu, dojmem novým; bylyť dvě hlavní úlohy v nových rukou: Noru hrála pí. Kvapilová, jejího muže, slabošského a sobeckého Hellmera, p. Vávra. K jemné a vlidně klidné letoře pí. Kvapilové úloha Nory právě sice docela nepřilehá, tím jmenovitě, co je v ní koketně rozmarného, co blýská stajenou vášní a co na konec vybuchá v theatrální rhetoriku. Ale mnoho je zase v ní, čemu ze všech našich hereček právě jen pí. Kvapilová může učinit zadost, všecko, co je v Noře líbezného a citově hlubokého, všecka její tichá muka a skryté zápasy duševní a pak blavně přechod od pouhé mužovy hračky do hlasatelky závěrečného programu, pochod, jenž musí být podán v nejdiskretnějších odstínech a nenápadném stupňování má-li působit přirozeně a pravdivě. A všechny tyto stránky úlohy hleděla vyzvednouti pí. Kvapilová vší silou svého umění, jmenovitě svým uměním odstíněného, hluboce oduševněného slova a velmi výrazné mimiky, dávající ubádati nejskrytější slavy duševní ze hry prstů a šubání tahů kolem rtů. Ale jevila nejlepší vůli proniknouti i za tuto nejvlastnější doménu svého umění, i tam, kde z Nory sálá horký půvab koketní ženy i kdy z ní bouří silný temperament i kdy utápí smrtelnou svou úzkost v divokém tanci. Postava Nory umožňuje různá pojetí; pí. Kvapilová pojala ji v barvách tlumenějších než by snad byla učinila jiná, ale výkon její působil dokonalou jednotou a pravdou a může ho čítat ke svým největším vítězstvím. Dobrý byl p. Vávra jako Hellmer, alespoň lepší než v celé řadě dřívějších svých úloh. Ale byl to přece jen ohebný elegantní muž s krásným germánským vousem a nic více — k hlubší povahomalbě p. Vávra tu nedospěl. Kristinu Lindovou hrála pí. Danzerová svým běžným už způsobem. I p. Bittner byl více známý p. Bittner nežli doktor Rank. Jeho výkonu, jinak výbornému, chyběl ten jistý nádech bizarní zajímavosti, který vyznačuje tuto chodící polomrtvolu. Životnou figuru stvořil p. Šmaha v problematickém Krogstatovi. Režie byla velmi pečlivá, domácnost Hellmerova dýchala teplem a elegancí. Drama působilo dojmem značným, ale přec ne takovým, jak by v poměru k jiným a daleko méně cenným a významným zasluhovalo — stále je ještě vidět, že u našeho buržoasního obecnstva nejsou ledy netečnosti vůči velkému norskému dramatikovi prolomeny.

# ČAS

Ročník XIX. V Praze, ve čtvrtek 21. prosince 1905. číslo 351

Vychází každý den ráno; v pondělí po polední. V neděli se vydává  
beletistickou přílohou Besedy Čaru.

Předplácí se v Praze (s donáškou do domu), neb v celé říši rakousko-uherské  
v Bosně a Hercegovině poštou ročně 38 kor., půlletně 14 kor., čtvrtletně 7 kor.  
měsíčně 3 kor. 40 hal.; do Německa čtvrtletně 8 kor. 80 hal.; do jiných států  
čtvrtletně 10 kor. 80 hal. — Jednotlivá čísla prodávají se v pražských knihárnách  
ve všední dny za 8 hal., v neděli za 10 hal., s přílohou 18 hal., na venkově ve  
všední dny za 10 hal., v neděli za 12 hal., s přílohou za 20 hal.

Redakce a správa jest v Praze, II., v Jungmannově třídě č. 21. a., v II. patře.  
Předplacené i poplatky za inserty přijímá správa v Praze, II., v Jungmannově tř.  
č. 21 (v II. patře). — Účet v pošt. spořitelně č. 849.136. — Číslo telefonní 2089

Nevyplacené dopisy se nepřijímají; rukopisy se nevracejí; reklamace se nezalepují  
a nevyplácí se.

Vnitřní sílou. — Politická samostatnost. — Hospodářské osvobození. — Srobnoda svědomí a slova. — S pravdou ven.

„Rozumnou a poctivou politikou.“ *Havíček.* — „Všechn pokrok se na cestě rozumové a bez násilí nejlépe děje.“ *Havíček.* — „Kdykoli jsme vítěšili,  
dalo se to pokazit více převahou ducha nežli mocí fysickou.“ *Pakalický.* — „Nám jest stále žvanění o vlastenectví už překonaným stano-  
viskem.“ *Nevrta.* — „Jindy umírali mužové pro čest, pro blaho svého národa: my však z téže příčiny budeme žít a pracovati.“ *Havíček.*



# BESEDA.

Ibsenova Žena od moře.

(Henrik Ibsen: Paní z námorfi. Hra o pěti dějstvích. Překlad Jaroslava Kravily. Premiéra v Národ. divadle v úterý dne 19. prosince.)

Zdá se být tak prostý ten příběh Ellidy Wanglové, že by se nemusli ani vykládat. Což ho neprozřítelná pohoda každá žena a, řekněme si, skoro každý z nás? Snila Ellida, nežli se provdala, tam nahore v lesyoldřích na majáku svého otce o životě tak významném a volně, sbe rozloženém jako moře, nad nímiž šla. Ale pak třesk okolnosti přimutila jí provdat se, aby se započula, za dožtora Wangla, s nímiž přikla doh. k seřfensm fterum, mezi hory zuzňující obzor, její manželství nepostývalo její dychtivé dušičce, co by jí dphně zaměstnal; domácnost Wanglovou celou obstarávala Boletta, jeho dcera po první ženě, a aby se zaujala o vřechovu její sestry Hilly, tomu Ellida hladla přitís mnoho odporu svou těžkou dobýtečností. Co zbyvalo? Být pouhou radostí a rozkoší Wanglovou, něčím podobným jako sílfeca koňaku, kterou mlloval. A tak probuhl se v Ellidě dřívější touha a sen o něčém bezmezném a nekonečném, lehvatém a ogojném, čemu by se odhala vši svou nevyplněnou bytostí. Případně jí (jako Hedde Gablerové, jako Borckanovi, jako Rindbovi), že se sama na sobě prohlašila, zpronevřivši se nejvůlnější své lásce a nejvůlnějšímu svému tchnutí. Chlěba by, aby ještě jednou, s úplným zrušením příjateho závazku byla postavena před rozhodnutí, kterým se odřhla svému vládivému snu: tenkrát by nedala na sebe nířím pšesbit, žádným zřetel existencie a pohodli, a učinila by svou volbu za strachovaného opoštění, poslouchnaje jen své bytostné potřebě. Do-

stane se jí toho. Ale v okamžiku, když může opět rozsvetit svůj osud a to ve vši svobodě, ve vši uvědomělosti sama sebe, shledá, že její místo není už Ellidě nežli po jolku muže, který jí má rád až k nevyššimu odřhání, který je všeho schopen pro její nepokojení. Bude teď teprve opravdu jeho, protože teď teprve může mu říci své hluboce přesvědčené a neovládané nířím pobovým.

Ellidina situace je tak častá, tak denní a obyčejná, že je přitís na snadě nezdůvnné nebezpečí, pojímat jí přitís lebec a vědomí. V téže chvíli, kdy ona tvpí za svou nepřístupnost a kdy bojuje o nápravu, v téže chvíli na kolbka jiných a nepozornosti, jako byla sřechána na ní. Hned tu vedle ní je Boletta, která podobně, jako kdysi ona, nosí v duši svou vážnou a láskavou představu o tom, co by chtěla žít. Její dychtivost jest jen větší, vícenější, nežli bylo Ellidino: jí ven do světa zamoocit se všeho velkého a náherného, co on má, získat všecky ty báječné vědomosti, jež on nabízel. A kdo se o ní stará? kdo projeví trochu úctavného smyslu pro její potřeby? Vzápň, otce, nevlasní matka, kde kdo jiný, jsou zaneprázdněni sami sebou. Míst jen, jako Ellida v Skfordvikách, poslouchat horování mladého blouznivce (ne mocného, souchat Lyngstrandu) o krásách a lívech jeho dířechu, že ho na pouť za ními bude provázet svými myšlenkami, připadá také dědučkám a matičkám, co vyvolávají a Lyngstrandem, můžete však tvrdit, že by vám sládivěnkyně Ellidiny stýsky s jejím dřevěným kormidelníkem nebyly připadly také tak? I Boletta se proda: přijme nabídnutou mšku bývalého učitele sedmatřicetiletého Arnholma, kterému se dříve s Ellidou posmívala, a přijme jí, jen aby nemuřila, až ve strachu o budoucnost" a „mít ačarostl o blonpě Alrobýtí; bude se moct učít, přijít

ven do činy? Kolk mluit uplynulo od rozmaný Wanglový s Ellidou, která mu vyřetla, že se mu prodala za bezstarostné opoření? Bude hlořit to, coo snatkem dosáhne, dostatečnou náhradou za nedostatek pravé náklonnosti k Arnholmovi? Je pokoch protl Ellidě v tom, že Arnholm jí slibuje naplnění jejího vývojového tužeb? Ale nejen Ellida, — také mladší Ellida, dosud dítě, je vystavena šestá velštmu pmočování a zanebávání. Hlídá vššivě vše „naplněvat": a naplněvat jest jí zatím jen horor s mladším předuvěčeným te smrti předčasně a knufem přes to dalekosáhle plány; naplněvat jest jí lovit kavasy v tajemném plesnivém rybníku místo ve fjordu nebo mysli se v černých sáčech jako mladší truchlel nevěsta. Kdo by se jí nechal? kdo by její mu delšísví přikládá jakou vůni? A přece její „naplněvat jest už ono, hrdzno, které dšší a zároveň také lásky nežli Ellidě, nehde-li máť trpět jako ona! Objevuje se mezi ními všemi časa od času křiknutí postarvka potřilého člověku, mlřfo, hrdle, hudebníka, ceterona a balerého mlřstra, všemřla Ballestreda. Také on přišel sem odjinud, také on měl na mysli život jako vojny a burgy, ale když se uvadil u fjordu, musí se „abkín-akklil-akklinatšovat". Člověček, kterého byste si nímřřili spíše do řasky nežli do vážného dramatu. Dokazuje tím jen, jak što přitís ochotni, mlřzovat a bagatolisovat ve štery přibuzné případy. Málo chvil, abyšto do stejného koke s Ballestredem nenaházeli Ellida, Boletta, — Ellida.

Právě proti tomu vzpěl se Ibsen. Touha a neřtvoj, která hnutá na dně všech těch duší, neřtvoj, jen tak něco, co lze přohlédnout a řebo řeo neřtvoj, nebo něco, co je dávno zohřššeno a co se dá odřtvočlným běžným mlřřtky, nřtřiz napak něco řasimného a neznamřného, hrdzno, co zároveň odporuje

a která, Ellida Ibsenova dramatu zaslouha se nahove v Skovlyvských divokém komindelniovi, přisednému člověku, kterého skoro neznala. Přišel s americkou loď, sešla se s ním několikrát, vpravovali si o mořských bouřích a tishách, o velrybách, delínech, valůch a rascích, až pak jednoho dne elzinec zavázil svého kapitána a rozloučil se s Ellidou, zasnouval se s ní přistevy rhozennými na kruzku do houbi mořské. A on jest to, který vystoupí jako protivník Wangliu, žádaje Ellidu zpět, a který na konce musí odejít s nepotřizenou. Mohl Ibsen lépe ztelesnit podlivnost, nezdádanost a těžkou chonlostivost mládčích tužeb Ellidinych? Snad nějakým salonním mlencem ve fraku a rukavicích, který mlhuť hlohouná a sladká slova a v jehož náručí vzdychala by Ellida horčíkem zmlamením smyslati? Nejsihnejších a nevynikavějších obvraců užívá Ibsen, aby zničovali, že stojíme před něčím zvlášť záhadným a neobzřehým. Nečkej Ellidu. — to je moře, daleké, bezmezné, neprozkoumané moře, na něž se nemůže každý odvážit a jehož život a hra jsou nevyzpytné. Nečkej Ellidu, — to je elzinec, o němž nikdo neví, odkud přichází a kam jde, jenž vykonává na Ellidu magnetický vliv svého očíma: lze o něm tušit nejistéjší věci a přes to nelze snadno od něho se odvérat. Ale nezkontant! jedno l druhé, hrůzné moře l hrůzný elzinec, jsou jen mohutné symboly, které mají vybudit naši zřetkoznanost a lehkomyslnost: „Mysli, Ellido, a k němu lákalo a táhlo, tvé dychtění po moři, to, co tě to byl jen výraz pro pud svobody, jenž v tobě proudil a vzrostl.“ Nebyla by, ho mohla jinak proocit proudekš a vášnivější aml málhavější, nežli takto ztělesněný, a nebyli bychoim mohli jinak proocit jeho hihobkého a velkého významu.

Který kdy dramatik učinil a dovecl to, co měli a dovecl Ibsen? Dalšíé perspektivy scény. Jež vial me nebo jež se nám dávači tušit (jako Ellidho moře), nejsou pouhými dekoracemi, nýbrž hihanzím, vznešujícím mementem ději, jenž jiný mlkají našim pohledím. Zvláštní osoby, jež se nám zjevují, nejsou pouhými postavami dramatu, nýbrž celými hutyými a závažnými výklady životi: pochop je a pochopili nejosundnější, nejčestší problémy duši, a jejich dramatičnost je docela nová, nebyvalá dramatická, ve kterou teprve za dlouho a dlouho začne se formovat šitší, obecnější život sám. Nejsme ještě tak daleko, abychom jednali jako lidé Ibsenovi: odtrhnout se od vši všednosti a každodennosti, která nás obklopuje, osamolit se někdo vysoko na horách nad ostrovy a zalitý nebo někde v odlehých zákoutích vihkých a temných zahrád a postavil před sebe nejzákladnější, nepodstatnější otázky své existence. Nemůže být v divadle nic velkolepějšího a úžasnějšího, nežli scény, které jsou v Ibsenově Ženě o d m o r e mezi Wangliem a Ellidou nebo Wangliem, Ellidou a elzincem: odhazují se všechny abohé konvencei zřetelitelny, bytosti stojí proti sobě odhlané, až do kořene upřimé a pravdivé a mají jen jednu starost, jak společným těšim naučit nejasnějšího polnu o svém vzájemném poměru. To jsou lidé, kteří mohl on hledět drch drachu do očí a kteří se v nich vidí celí, jak jsou, upíjí a chvějí se. Pude trvat trochu času, nežli tyto lidé přejdou do vši skutečnosti, jejich dialogy budou na jeia a jeia velikými vzrušení, všechny možnosti se utáží, všechny divydy se zvláží, až zbude vlastně, naprosté elžstné jádro. Všecko, cokoliv bylo mohli říci proti situaci a chování Ellidinu, všecko je tu řečeno a uvedeno: že není dost přfécná, že je nemorálná, že by se měla dát rozvést, že, by měla dáns kás tedy vrátit se k moři, že by měla dát aboklného elzince akumot, že by se

měla dát chránit od Wangli, že to a ono. Ale když se všecko vysloví a přefrese, pořad na konce zůstává ta jedna, ta ústřední, neodstranitelná věc: „To, Wangle, můžeš. Ale mé duše, můj mysleneč, toho lkavého toužení a dychtění, toho spontá neoředes. To bude se vzpínat a bouřit, ven do neznáma, pro bez šsem byla stvořena . . .“

Rikává se, že Ibsen mnohému se nřucel od francouzského dramatu a zejména od mladšího Duhassa. Ale hledejte ve francouzském dramate scény a dialogy, jež by věkami tak napolenými duši a tak vášnivě analytickými sly až k elementárním pravdám zřehadl! Nebo hledejte ve francouzském dramate, kde svých fázích: ve fazi Ellidinu, Bollétné a vlastně Ellidinu? A které francouzské drama má jako Ibsenovo duše tak křivně, poctivě se obnázpířel a přece zase eudné, plaché, utlhané, vřihájeř před posledním slovení? Bohužel, několí musíme být rádi, že drama Ibsenovo přišlo na jeviště Národního divadla, nemůže me být docela spokojeni se způsobem, jak uvedeno řídné vady (ve volbě slov, v obratech, v postžení důležitých výrazů Ibsenových), l nastudování a provedení, až co nejsnazivější, je zatím pod požadavky jako Harlebenova „Ipsse, der Frosch“, p. VAVRA, který hrál Wangli s Ibsenovskou maskou, byl by měl povědit, že Wangel není Helmer z Nory: je to jemný, delikátně a šetrně pozorující člověk, který vroucné sleduje eřeni a myšlení Ellidho a který ubližil. Nesmí být přlátrnějš, nesmí být hihobý, pndký, vřouchnující, kohlující očíma. Boletta, přidekná sl. Dostalová, není jen tak mladá bytost, vřihájeř vřeché, jisté věčeliv, nýbrž má již mřeliv

dáno plno již svých zkušeností, mnoho již přemýšlela, toužila a soudila, je obezřelá, zdržlivá, vyběravá ve slovech a tónech, vřelá a uvážlivě soucitná. Hilda sl. Grégrové byla rozpustilá, smělá dost a dost, o to nic, vtipná ve své dovádlivosti a odbojnosti, ale té Hildy, která touží po jediném něžném slově Ellidně, v ní nebylo ani za mák; dokonce ve čtvrtém aktě v posledním výstupu, tam, kde Hilda má se najednou rozlítostněně leknot, že Ellida chce odjet, sl. Grégrova se potěšením rozesměje a Boletta pak v jejím smyslu mluví k Ellidě velmi vyčítavě! Zde by měla režie zasáhnout, poněvadž takto konec pátého aktu je nesrozumitelný. Lyngstrand p. Deylův byl jistě velmi pečlivě a vyhlazeně zpracovával s pravou mírou v každé větě, s rozumným rozdělením přízvuků a posunků: jen jedno nebylo možno, mít jej za člověka smrtelně nemocného s jeho pevným, vydatným hlasem a vystupováním; a není Lyngstrand rozpačitý, neschopný, ihned pozoruhodný, kde by vadil? Dobrý, třeba poněkud přestárlý byl Arnholm p. Želenského. V Ballestedu p. Mošnovu mnoho se ztratilo tím, že text nebyl dost ovládnut. Gliznce, s výraznou maskou, p. Vojan mluvil tlumeně, odměřovaným, rytým hlasem, trochu tak, jak mluvívali duchová zjevení; je to drobná, ale těžká role, v níž není snadno najít pravý tón pro vzbouření nitra Ellidina. Zbývá ještě zmínit se o Ellidě. Pí. Kvapilová hrála ji s velkou přípravou, s velkou pleťou, s velkým vzrušením, s mnohými akcenty, jež se zafezávaly do duše (druhý a čtvrtý akt), ale není s ní dosud dost hotova a nutno počkat na definitivní podobu. V scénérii, jež velmi působila, nebylo dobře, že v prvním aktě nebylo na verandu zleva vidět a že ve druhém aktě bylo hercům vyhrazeno tak nepohodlné místo.